

račun dijakove obremenjenosti. Poznam učne načrte tehniških srednjih šol in vem, da bi marsikak predmet brez škode pogrešil eno tedensko uro.

In še nekaj. Že prihodnje leto bodo začeli pri nas ustanavljati šole za obratne inženirje. Vanje se bo stekal zelo pisan material s kaj različno izobrazbo. Mislim, da bi morali slavistični organi doseči, da postane na teh šolah materin jezik obvezen.

V kratkem bo pri nas tehniška inteligenca najštevilnejša. *Kako je z jezikom in smislom za leposlovje med tehniki, ni skrivnost.* Mnenja sem, da bi morali napeti vse sile, da se stvari v tem pogledu temeljito spremenijo, če nečemo, da bo velikemu delu našega izobraženstva lepa knjiga nekaj nepotrebnega in tujega, in če nečemo, da bo našemu tehniku in inženirju spriču slabega obvladanja materinega jezika manjkalo prav tisto, zaradi česar se prišteva k svojemu narodu. Cene Kopčavar

ODGOVARJATI — USTREZATI

L. 1920 je Breznik v SP obsodil zvezo: *+ ne odgovarja sedanjim zahtevam* (fr.-nem.) = *ne ustreza sedanjim razmeram*. V 4. izdaji svoje slovnice (1934, v rokopisu dokončana že 1931) pa ima na str. 48 tudi stavek: »v grščini mu (velelniškem -i) odgovarja optativ«. Ob tem stavku je napisal St. Bunc: »Pogosto rabljen način izražanja: slovenskemu velelniku odgovarja v grščini optativ bomo v znanstvenem jeziku obenem z Breznikom (48) pač iz potrebe mirno pisali, novi Pravopis pa temu primerno prilagodili. Ta jezikovni kalk je lasten večini sodobnih evropskih jezikov: nem. *entspricht*, franc. *répond*, polj. *odpowiada*, srbohrv. *odgovara* itd.« (Ob novem »Brezniku«, Jutro 24. X. 1934.)

In kaj je ob tej opombi storil Breznik? Na pōlah slovnice, kamor si je zapisoval popravke, opombe in dostavke za novo izdajo, si je na omenjeni strani 48 prečrtal *odgovarja*, ki se nanj sklicuje Bunc, in na rob zapisal je *enak*. Bunčeva opomba ga je torej opozorila na spodrsnjaj, ki se mu je primeril v slovnici, pa ga ni poskušal zagovarjati, marveč ga je neusmiljeno zavrgel. Isto je storil v SP 1935, kjer je ostalo besedilo iz 1920, le da je križec (+) zamenjal z milejšo obsodbo *bolje*; to je obdržal tudi SP 1950 v celoti. Vendar pa SP navaja poleg *ustreza* tudi izraze *se ujema*, *sklada*, *zlaga*, *se dá primerjati*. Vsi ti izrazi so bolj ljudski kakor *ustrezati*, ki je knjižni izraz in še razmeroma mlad, zlasti v tej zvezi in tem pomenu. Toda vse to prepovedovanje ni rodilo pravega uspeha in se beseda *odgovarjati*, *odgovarjajoč* v tem pomenu danes uporablja še pogosteje kakor prej. Kaj torej? Ali morda le kaj govori besedi, v prid, da bi tako rabo mogli upravičiti in jo dovoliti?

Kdaj se je v slovenščini prvič uporabljal *odgovarjati* v tem pomenu, ni ugotovljeno; vse pa kaže, da se je to zgodilo ob koncu prejšnjega in v začetku tega stoletja. V domačem leposlovju na besedo nisem naletel; tudi v bogati slovarski kartoteki na Inštitutu za slov. jezik je ni ne pri Levstiku ne Stritarju ne Iv. Cankarju in drugih leposlovcih, naletimo nanjo šele v prevodih in zlasti v poljudnem znanstvu in časniku. Za Stritarja je Breznik že 1924 (DS 132) ugotovil, da piše tudi v poljudnem znanstvu (LZ 1895), da »nauki ustrezajo jezikovnemu bistvu (me: odgovarjajo)«. Izraz je k nam prišel v tej zvezi prav gotovo po tujem vplivu, po nem. *entsprechen*, zaradi česar ga je Breznik preganjal; Breznik je vedel, da je ta zveza domača tudi v francoščini, zato je napisal kot vir *fr.-nem.* Prava domovina je tej zvezi romanščina, saj jo poznajo francoščina, italijanščina in španščina; v angleščini je francoskega izvora in le redka. V ljudskem jeziku imamo tudi tujo spačenko *pásati* in *skúpaj pásati* ali *skupaj iti* v pomenu ujemati se; ta izposojenka po nem. *passen* in ta po franc. *passer* se je popolnoma prilagodila domačim glagolom V. vrste pisati pišem in kaže v nemščini in v našem pomenu, kakšne predstave so imeli naši ljudje o stvareh, ki jim je karkoli skupno: gredo v korak, se ujemajo, se skladajo, se zlagajo, si odgovarjajo. Vse to so prenosili in ponazarivte. V francoščini imamo dva glagola za to zvezo: *répondre à qc.* in *correspondre à qc.*, ki pa se uporabljata brez razločka v pomenu. Nemški *entsprechen* pomeni prvotno glas z nasprotne strani, torej *od-mej* ali *od-govor*; *ent-* je prav kakor *ant-* v *antwort-* iz **anti-* (Trübners D. WB. 1940). Bunčev razlog, kakor da nam je izraz *odgovarjati* v taki zvezi potreben poleg tu naštetih domačih izrazov, zame ne drži, ker še nisem bil nikoli v zadregi za domač izraz. Kljub temu pa je le res, da govoré za *odgovarjati* notranji pomenski razlogi, razlogi jezikovnega prenašanja s ponazarjanjem.

Pomenski prenos od pogovora med dvema človekoma v obema razumljivem jeziku na sporazumevanje s kretnjami, znamenji, potezami (n. pr. pri igri, šahu, no-

gometu itd.) je čisto blizu in razumljiv: pri šahu se igralca pogovarjata s potezami, pri nogometu s kretnjami v podajanju itd. Samo še stopnjo naprej pa imamo nemi pogovor med katero koli stvarjo in človekom ali pa kar med stvarmi samimi. Vsak odgovor sloni na nekem razmerju: odmev na določenih akustičnih razmerjih v kraju, vsak jaz je poudarjen v razmerju do nekega ti, leva kliče desno, del celoto itd. Slovanski izraz *ustrezati* je razmeroma mlad, šele 100 let ga sledimo. Kaj pomeni? Nedo- vršnik je k dovršniku *ustreči komu, čemu*; če hočemo komu ustreči, zadovoljimo kako njegovo željo, potrebo, torej ustrezemo njemu in njegovi želji, kakor se danes izražamo; pravzaprav pa ustrezemo le njemu, željo pa izpolnimo. Vsak odgovor je tudi nekakšno ustrezanje; le tam, koder odgovora ni, je brez ustrezanja. Ne smemo torej razumeti *ustrezati* v tistem ozkem pomenu, kar čemu streže, je po volji, kar je s čim v skladu; tudi po nasprotovanju, različnosti sta si kdaj stvari lahko v takem razmerju, da si odgovarjata in zato ustrezata. Oba dela rovaša se lepo skladata in ujemata, drug drugega kličeata in si s svojimi zarezami kot celota odgovarjata. Levi in desni čevljev sta si različna, vendar sestavna dela celote, zato se ujemata, si odgo- varjata in ustrezata kot sestavna dela celote. Mesta pri Dalmatinu, Japlju, Wolfu in Jeretu-Pečjaku-Snoju si ustrezajo, kolikor slone vsa na isti osnovi izvirnika, čeprav si po načinu prevoda kdaj lahko nasprotujejo. Breznik je napisal na rob, da je slov. -i v velelniku (*rec-i, strez-i*) enak grškemu -oi- v optativu; ta izraz ni posebno po- srečen, boljši bi bil *se ujema, se sklada, ustreza*.

Enako dobro lahko nadomestimo tudi *odgovarjajoč* po nem. *entsprechend* s slov. *ustrezen*, poleg *primeren*, *enak* ipd. V deležniku je tuji vpliv občutnejši kakor pri glagolu samem, ker je pač deležnik sam našemu jeziku nekako tuj, posebno tako dolg. Zato so primeri deležnika redkejši, zlasti tedaj, kadar ga dobro nadomešča domači *primeren*, n. pr.: novim cenam primerne plače, razmeram (odgovarjajoče) primerne spremembe, *odgovarjajoča otroška (otroku primerna) oprema, je našel lestev odgovarjajoče (primerne, ustrezne) dolžine*. Zlasti težko pa je *odgovarjajoč* uporaben v prislovni zvezi, tako ga v taki rabi skoraj zmeraj zamenjujemo s *primerno, ustrezno: temu primerno so se povišale tudi plače, temu ustrezno so spremenili tudi zakone*.

Kaj naj po vsem tem stori SP? Mislím, da naj opusti preganjanje glagola *odgovarjati* v prenesenem pomenu, ker ni mehanično prevzeta tuja zveza, marveč sloni na notranji jezikovni osnovi; res je to podoba zbudila zveza v tujih jezikih, toda ne oblikovno, marveč mnogo bolj stvarno. Tako se dá zagovarjati in razumemo, zakaj se je izraz tako hitro prijel in se obdržal. S tem seveda nikakor ni rečeno, da je izraz boljši od domačih, le poleg njih ima pravico tudi sam. Saj imajo tudi romanski jeziki poleg *répondre* in *correspondre à qc.* vrsto soznačnic. *odgovarjati* (zanimivo je, da se je samo nedovršnik uveljavil v tem pomenu!) je v tem pomenu še zmeraj ohlapen, kakor so vse izposojenke, zato bo v skrbni pisavi vsakdo rajši segel po natančnejšem domačem izrazu.

Jakob Solar

»BREZ« V SESTAVI

Predlog *brez* — kakor ga imenujemo — je sam svoje vrste. O predlogih pra- vimo, da nam določajo razmerje do drugih stvari v prostoru in času. Ne tako *brez*. Kaj pomenijo zveze *otrok brez očeta, hiša brez gospodarja, človek brez vesti* itd.? Povedo nam, da kaka stvar nima tistega, na kar meri *brez: otrok nima očeta, hiša nima gospodarja, človek nima vesti* itd. *Brez* je torej nekaka samostalniška nikalnica. Pri glagolu imamo *ne*, pri samostalniku *brez: ne dela — je brez dela, ni oblečen — je brez obleke, nima doma — je brez doma* itd. Zato je tudi razumljivo, da se ne more vezati z načinovnim odvisnikom: *odgovarja brez pomisleka* (kako?) — *ne da* (ne: *brez da*) *bi pomislil; zna povedati resnico brez žalitve = ne* (ne: *brez*) *da bi žalil*. Če imamo to posebnost predloga *brez* pred očmi, potem bomo razumeli, da ga tudi v sestavi moremo vezati le s takimi izrazi, ki so nastali iz predložne zveze z njim. Vezati ga moremo le s samostalnikom, ne pa glagolom in ne pridevnikom. Sreču- jemo pa včasih zelo različne in sumljive tvorbe, ker je kdo *brez* posluha za pravo dejavnost tega predloga. Poglejmo nekaj takih vez.

Slov. zdravstveni besednjak ima nemogočo tvorbo *brezkužiti* s pomenom: pre- prečiti kužnim snovem pot do rane, storiti, da rana ostane brez kužnih snovi. Od osnove *kuž-* bi prav vezali z *brez* predvsem *kuga*: tako bi lahko rekli, da so *kraji brez kuge*, torej brezkužni kraji; ne moremo pa reči, da je *brezkužno*, kar ostane *brez kužnih snovi*, mikrobov; to je le *neokuženo*. Zato tudi *brezkužje* pomeni pred-